

Anna Kostecka-Sadowa
Instytut Języka Polskiego
Polskiej Akademii Nauk, Kraków
e-mail: annasadowa@op.pl

Zapóżyczenia leksykalne w języku przesiedleńców z Trembowli i Wierzbowiec na Podolu

Lexical borrowings in the Polish dialect used in the South-Eastern Borderlands (on the basis of Trembowla and Wierzbowiec)

In the article the author presents some lexical material from the dictionary of the Polish dialect used in the South-Eastern Borderlands (on the basis of Trembowla and Wierzbowiec) and discusses some borrowings, which became part of the dialect as a result of direct contact between three languages: Polish, Ukrainian and Russian.

Słowa kluczowe: kontakty polsko-ukraińskie, polszczyzna południowokresowa, zapóżyczenia, zmiany semantyczne

Key words: Polish-Ukrainian contacts, Polish Language of South-Eastern Borderlands, lexical borrowings, semantic changes

W „Pracach Językoznawczych” XVIII/4 z 2016 r. ukazał się artykuł o języku przesiedleńców z Trembowli i Wierzbowca na Podolu. Powstał on na podstawie spisanych wspomnień mieszkańców tych wsi, których po wojnie przesiedlono na Śląsk Opolski. Zostały tam opisane cechy fonetyczne i morfologiczne języka mieszkańców tych miejscowości. Gwara Trembowli i okolic jest gwarą mieszaną-przejęciową (Małecki 1934; Stieber 1938). Elementy polskie współlistnieją w niej z cechami ukraińskimi zarówno w fonetyce, morfologii, jak i składni oraz słownictwie. Jednakże jedne cechy przeprowadzone są konsekwentnie, nadając gwarze charakter przejściowy, inne ulegają zmianom, nadając jej charakter mieszany. Gwara trembowelska stanowiła wyspę językową, była polszczyzną kresową, mającą w sobie pewne ustalone wpływy ukraińskie.

Wśród otrzymanych materiałów – wierszy, modlitw, listów do rodziny – znalazłam rękopis słowniczka gwary trembowelskiej oraz luźne notatki zapisane

ołówkiem. Zgromadzone słownictwo to zbiór 495 słów i wyrażen, rzadko z przykładami konkretnych użyć, z kontekstami węższymi lub szerszymi¹. Celem pracy jest przeanalizowanie zgromadzonych (na podstawie podanych wyżej źródeł, zob. też przypis 1) wyrazów zapożyczonych, przyjrzenie się temu, jakie zmiany semantyczne dokonały się w bezpośrednim kontakcie trzech języków: polskiego, ukraińskiego i rosyjskiego.

Różnorodność słownictwa wskazuje na współlistnienie obok siebie wyrazów z języków ukraińskiego, rosyjskiego i niemieckiego. Przegląd materiału pozwala stwierdzić, że słownictwo to należy w całości do mówionej odmiany języka polskiego i prezentuje w zasadzie słownictwo potoczne. W zgromadzonym materiale w znaczny sposób reprezentowana jest leksyka dawna, przestarzała. Oprócz wyrazów słowiańskich można dostrzec różnorakie wpływy obce, już przyswojone, np. z niemieckiego, francuskiego, tureckiego, wprowadzone za pośrednictwem ruskim.

W tak scharakteryzowanej całości wyodrębniają się mniej lub bardziej wyraźne i liczne warstwy, ukazujące powiązanie tego słownictwa z różnymi odmianami języka narodowego oraz z językami obcymi. Z językiem ogólnopolskim słownik dzieli z jednej strony nacechowaną pospolitością warstwę wyrazów potocznych, z drugiej zaś – warstwę wyrazów przestarzałych i dawnych. Związek z polskim językiem narodowym przejawia się również w słownictwie wspólnym dla gwar polskich. Pamiętając, że jest to gwara polska w otoczeniu ukraińskim, stwierdzić trzeba, że słownictwo to jest mocno osadzone w regionie południowokresowym, gdyż zawiera najbardziej typowe leksemy dla całego obszaru językowo-etnograficznego – rejestruje kresowe regionalizmy.

Czynnikiem ułatwiającym przedostawanie się cech ukraińskich do omawianej gwary był żywy bilingwizm mieszkańców wsi. W zgromadzonym materiale wiele jest wyrazów adaptowanych oraz nieadaptowanych fonetycznie, które występują zawsze w formie czysto ruskiej, np. *zahonysty*, *znajszel*, *mać*, *pijszow*, *naj*, rozpowszechnionych w kresowej polszczyźnie zarówno na Podolu, Pokuciu, jak i na dalszym obszarze historycznej Polski (poświadczone np. na Litwie, u Jana Karłowicza w *Słowniku gwar polskich* (1900–1911), Tadeusza Lehra-Splawińskiego (1914: 40–51); Stefana Hrabca (1955: 31–76); Zofii Kurzowej (2006 i in.)).

¹ Słowniczek ma charakter autorski; jego twórca, Antoni Gomulkiwicz (1926–2013, ur. w Trembowli), po wojnie wyjechał do Polski. Oprócz słowniczka materiał czerpałam z tekstów ciągłych – wspomnień nauczycielki Rozalii Brzezińskiej-Szpytmy (ur. w 1932 r. w Wierzbowcu, po wojnie zamieszkałej w Kluczborku) z jej lat dziecińczych i młodości spędzonej w Trembowli.

W zgromadzonym słownictwie wydzieliłam sześć warstw leksykalnych: 1) wyrazy ogólnopolskie bez kwalifikatora, 2) wyrazy ogólnopolskie potoczne, 3) wyrazy ogólnopolskie przestarzałe, 4) wyrazy gwarowe, 5) regionalizmy południowokresowe, 6) wyrazy lokalne². Na wydzielonych sześć warstw słownictwa nakłada się element heterogeniczny, zapożyczony z języków obcych. Zaznaczają się w sposób wyraźny i istotny wpływy języka ukraińskiego, rosyjskiego, niemieckiego.

Element obcojęzyczny w słowniku nie jest łatwy do oceny i klasyfikacji, wykazuje bowiem tendencje do wielokierunkowych wpływów – do poszczególnych języków, do różnych rodzimych warstw leksykalnych. Szczególnie wyraźny jest styk między warstwą regionalizmów a wpływami ukraińskimi i niemieckimi.

Najwięcej trudności interpretacyjnych sprawia przenikanie słownictwa z języka do języka, co powoduje, że nieczęsto można odtworzyć kierunek wpływu. Pewne wyrazy, np. pochodzenia niemieckiego, występują zarówno w języku polskim, jak i ukraińskim. Nie wiadomo wtedy, czy są to pożyczki niezależne, czy języki te odegrały wobec siebie rolę pośrednika. Jaki był kierunek zapożyczania następujących wyrazów niemieckich, obecnych zarówno w polskim języku Kresów południowych, jak i w języku ukraińskim: *fajny*, *gwer*, *pampuch* i in.?

Wyrazy pochodzenia ukraińskiego weszły w głąb terytorium języka polskiego, przeniknęły do gwar ludowych, a z czasem i do języka ogólnego. Liczba regionalizmów pochodzenia ukraińskiego w gwarach polskich jest duża i nie ogranicza się tylko do terenów przygranicznych. Wiele zapożyczeń ukraińskich poprzez słownictwo regionalne przedostało się do polskiego mówionego słownictwa ogólnego, np.: *bajura*, *bałabuchy*, *brechać*, *durny*, *kaban*, *kaczan*, *katulać się*, *kociuba*, *korowaj*, *meszty*, *putnia*, *ślozy*, *tarabanić*, *wereta*, *zdybać* i in. (Kurzowa 2006: 227–244)³. Dlatego też wiele leksemów znajduje się w *Słowniku języka polskiego* pod redakcją Witolda Doroszewskiego (SJPDor.) bez regionalnego kwalifikatora i jest ocenionych jako ogólnopolskie wyrazy potoczne, a niektóre z nich występują tylko w potocznej odmianie mówionej.

Większość zapożyczeń leksykalnych, funkcjonujących w polszczyźnie, stanowią pożyczki właściwe, a mianowicie wyrazy obce, które zostały przyjęte do zasobu leksykalnego mieszkańców w niezmienionej lub w nieznacznie zmienionej formie wraz ze swym znaczeniem. Przeważająca część zapożyczeń ulega różnego rodzaju adaptacjom. Adaptacje są to „zmiany, którym

² Będzie o tym w następnym artykule.

³ Znaczna część regionalizmów, występująca w tym słowniku, notowana jest również przez Zofię Kurzową w *Polszczyźnie Lwowa i Kresów południowo-wschodnich do 1939 roku* (Kurzowa 2006, dalej: ZK).

podlegają wyrazy zapożyczone, gdy podporządkowują się systemowi fonetycznemu i gramatycznemu języka pożyczającego (biorącego), wchodząc w skład jego leksyki” (Karaś 1996: 172). Zjawiska adaptacyjne zanotowano na poziomie fonetycznym oraz morfologicznym. Zapożyczenia mogą być adaptowane przez informatorów w różnym stopniu, w dużej mierze jest to uwarunkowane intensywnością kontaktów poszczególnych respondentów z językiem ukraińskim bądź rosyjskim, np. **duszenia**, **duszynina** ‘pieczeń mięsna’ (SGP *duszenina* Kresy pd SGP VI z 4(19), s. 503; ukr. *душення*); **laciusszczyzna** ‘łacina’, **tiutoń** ‘tytoń’ (ukr. *тютюн*), itp.

W zebranych materiale wiele przykładów wskazuje na inne formy niż w języku ogólnym. Świadczą one raczej o zapożyczeniu z języka ukraińskiego w tych gwarach: **misniak** ‘szafka na miski i talerze’, SJP Dor. daw. *miśnik*; ukr. *мисник*; **hładuszczyk** ‘garnek gliniany na kwaśne mleko’, SJP Dor. *hładysza*; ukr. dial. *гладущик, гладуха, гладшика*; **norowisty** ‘niepokojny’, SJP Dor. *narowisty*; ukr. *норовистий*; **pranik** ‘łopatka drewniana do prania na kamieniu’, SJP Dor. *pralnik*; ukr. *праник*; **raszpil** ‘skrobak do usuwania nierówności’, SJP Dor. *raszpel, raszpla*, z nm. *Raspel*; ukr. *рашпіль*; **wochnal** ‘gwóźdź do mocowania podkowy do kopyta’, SJP Dor. *hufnal*; ukr. *вухналь*.

Jednym z rodzajów interferencji leksykalnej jest przyjmowanie przez wyrazy rodzime nowych znaczeń. W rezultacie tego procesu rozbudowuje się polisemia oraz homonimia systemu. Badacze na określenie wymienionych wpływów używają terminów *zapożyczenie semantyczne* bądź *kalka semantyczna* (Karaś 1996: 53, 2002: 278; Obara 1989). Termin *kalka semantyczna* odzwierciedla sposób powstawania pożyczek, w których „obca struktura oddawana jest z pomocą obcego materiału”. Według Haliny Karaś w przypadku kalk semantycznych „nie dochodzi [...] – co prawda – do substytucji elementów składowych, powielania obcej struktury (budowy), ale za to następuje kalkowanie sieci powiązań semantycznych obcojęzycznych odpowiedników wyrazów obcych” (Karaś 1996: 52). Współcześnie najczęściej jest stosowany termin *kalka semantyczna* (zob. Obara 1989: 31; Karaś 1996)⁴.

W badanym słownictwie niektóre wyrazy, pomimo zbieżnej formy fonetycznej z odpowiednikami ogólnopolskimi, wykazują odmienne znaczenie niż w języku macierzystym. Znaczenie podstawowe ulega na nowym gruncie

⁴ Jerzy Obara definiuje *kalkę leksykalną semantyczną* jako „wyraz rodzimy, który pod wpływem swego semantycznego odpowiednika obcego uzyskał nowe znaczenie, który skopiował sieć powiązań semantycznych wzoru” (Obara 1989: 75). Inaczej ujmując zagadnienie Lubow Nepop. Badaczka wyróżnia zapożyczenia semantyczne i kalki semantyczne (Непоп 2004). Zapożyczenie semantyczne według autorki to wyraz, który ma tylko część znaczeń wspólnych ze swoim wzorcem obcojęzycznym, natomiast w wyniku kalkowania powstaje wyraz o identycznej z obcym wzorcem strukturze znaczeń (Непоп 2004: 35).

pewnej modyfikacji, inaczej mówiąc – podstawowe znaczenie w języku zapożyczającym staje się wtórne (por. Ziłyński 1932: 7–8). Tak np. czasownik *czuć* ma dwa znaczenia, oprócz ogólnego, tj. ‘odbierać coś za pomocą zmysłów’, jest znany też w znaczeniu ‘słyszeć’, które zostało zapożyczone z języka ukraińskiego (ukr. *чуму*). W badanej polszczyźnie leksem *czuć* jest używany jako przysłówek w znaczeniu właściwym językowi rosyjskiemu: *чымь* ‘trochę, prawie’.

Jednostek zapożyczonych, które uznać możemy za powstałe w wyniku rozszerzenia znaczenia wyrazów rodzimych pod wpływem obcym, jest w materiale badawczym wiele. Świadczy to o żywym oddziaływaniu języka rosyjskiego oraz ukraińskiego na polszczyznę. Zmiana znaczenia przy zapożyczaniu wyrazu z języka do języka jest częstym zjawiskiem, lecz niezbadanym systematycznie. Problem zmian znaczeniowych wyrazów pochodzenia ukraińskiego w języku polskim można rozpatrywać w dwóch aspektach: jako zmiany dokonujące się w bezpośrednim kontakcie języka polskiego z ukraińskim i jako zmiany już na gruncie polskim. Zmiany semantyczne dokonują się w bezpośrednim kontakcie języka polskiego z ukraińskim, zachodzą w zapożyczeniach ukraińskich, które weszły do polskiego słownictwa południowokresowego oraz do polskich gwar ludowych na całym wschodnim obszarze kraju. Ludność zamieszkująca te tereny cechuje bilingwizm i ma ona świadomość relacji syntagmatycznych i paradygmatycznych zachodzących między wyrazami obu języków. Szerzej zagadnienie to jest omówione w mojej pracy pt. *Rzeczownikowe zapożyczenia wschodniosłowiańskie w gwarach polskich* (Kostecka-Sadowa 2015).

Wyraz ukraiński już w momencie zapożyczenia do języka polskiego może wykazywać odmienne znaczenie niż w języku macierzystym albo może podlegać semantycznej ewolucji w miarę oddalania się od macierzystego języka. W wyrazach wykazujących zmianę znaczenia przy przejściu z języka ukraińskiego do polskiego zmiany semantyczne polegają na tym, że znaczenie w języku zapożyczającym staje się wtórne w stosunku do podstawowego w języku wyjściowym. Znaczenie podstawowe ulega na nowym gruncie pewnej modyfikacji, która dokonuje się poprzez zmianę stopnia ogólności znaczenia, jego metaforyzację lub nacechowanie emocjonalne.

Wśród zebranych przykładów odnotowałam wiele wyrazów, które w omawianej gwarze występują w innych znaczeniach, niż jest to w SJPDoR. czy językach ruskich. Czasem są to znaczenia przeniesione z języka ukraińskiego:

bajdak – ‘chwast kolczasty’, SJPDoR. ‘łódź, barka’ z ukr., pers.; CYM *байдак* ‘łódź’, gw. ‘kawałek czegoś kruchej, łamliwej’;

bajzel – ‘bałagan, nieład’, SJPDoR. wulg. ‘dom publiczny’ z nm. *Beisel*;

bałamucić – ‘maćić’, SJPDor. ‘zawracać komuś w głowie’; CYM *баламутити* ‘maćić’;

bambetel – ‘kanapa’, SJPDor. *bambetle* pot. ‘rupiecie, graty’, z nm. *Bett*;

banda – ‘płaszcz z sukna’ oraz **bundy** – ‘bety, manele’; podczas gdy w SJPDor. *bunda* ‘długie wierzchnie okrycie męskie, często podbite owczym futrem; burka, opończa’ z węg. ‘okrycie futrzane’; CYM dial., Hrin. I 110 *бунда* ‘odzież wierzchnia, rodzaj płaszcz z sukna’;

banta – ‘grzędą dla kur’, w SJPDor. 1. gw. a. ‘w ciesielstwie: rozpora, belka, spajająca krokwie lub umieszczona między ścianami’, b. ‘w ślusarstwie: opaska, obręcz, pas, zawiasy’, 2. żegl. ‘kawał płótna naszyty na żagiel w celu zwiększenia sztywności żagla’ z nm. *Band* ‘opaska, więź’; CYM, Hrin. I 27 *банта* ‘żerdź, tyczka, szczebelek, rozpora, belka, spajająca krokwie lub umieszczona między ścianami’; ZK notuje jako regionalizm wspólny z Małopolską południowo-wschodnią;

bojki – ‘chłopy z nizin’; w CYM, Hrin. I 82 *бойко, бойки* ‘nazwa środkowokarpackiej części ludności ukraińskiej’ (ECYM I 223);

człek – ‘mąż, mężczyzna, człowiek’, CYM, Hrin. IV 469 *чоловік* 1. ‘człowiek’, 2. ‘mężczyzna’, 3. ‘mąż’;

grubka – 1. ‘miejsce do spania na piecu’, 2. ‘miejsce w piekarniku na wodę’, 3. ‘wejście do paleniska pieca od sieni’, z nm. *Grube*, SJPDor. daw. *gruba* ‘piec o dużych rozmiarach’; Hrin I 331, CYM *груба, грубка* ‘piec do ogrzewania’;

hajduczek – ‘młokos, nastolatek’, w SJPDor. ‘lokajczyk ubrany po węgiersku’, przen. ‘o osobie pełnej animuszu, zuchowatej’; CYM, Hrin. I 265 *гайдук, гайдучок* ‘służący, popychacz, żołnierz’;

honorować się – ‘pysznić się’, SJPDor. ‘okazywać komuś honor’; CYM, Hrin. I 308 *гонорувати* ‘pysznić się’;

juszka – ‘rosół z drobiu’, też ‘wydzielina ropna z rany’, w SJPDor. *jucha* ‘krew’, daw. ‘sos, polewka, sok’; *juszka* ‘zupa lub sos z krwi zwierzęcej’; CYM *юшка* 1. ‘polewka, kisiel’, 2. ‘krew’, 3. ‘rosół’; Hrin. IV 533 też ‘sok z rośliny’; ZK notuje jako regionalizm wspólny z Małopolską południowo-wschodnią;

kaban – ‘w wyzwisku’, SJPDor. gw. ‘dzik’; CYM *кабан* ‘ts’, Hrin. II 202 ‘dzik’; ZK notuje jako regionalizm wspólny z Małopolską południowo-wschodnią;

koleśnice – ‘prowadnice do pługa na dwóch kółkach’; SJPDor. daw. ‘kolasa’; CYM, Hrin. II 267, 269, 270 *колісниця, колесниця* 1. ‘kolasa’, 2. ‘prowadnica do pługa, prowadnica do pługa na dwóch kółkach’;

marazm – ‘błoto, bagno’, w SJPDor. ‘wyczerpanie, osłabienie’; CYM *маразм*, ros. ‘wyczerpanie, osłabienie; niedołężność’;

mohorycz – 1. ‘napój alkoholowy’, 2. ‘napiwek’, w SJPDor. daw. reg. wsch. ‘napiwek’, z ukr.; CYM, Hrin. II 438 *могорич* ‘poczęstunek przy zrobionym interesie’;

nasilić – ‘nawlec’: nasilić nitkę, nasilić paciorki na drucik ‘naciągnąć koraliki’; SJPDor. daw. ‘wysilać’; CYM, Hrin. IV 120 *сильце* ‘pętla’;

pampuszki – 1. ‘buleczki drożdżowe’, 2. ‘kapusta z kaszą smażone na oleju’; SJPDor. reg. ‘pączek’ z nm. *Pfannkuchen*; CYM, Hrin. III 90–91 *пампух, пампушка* ‘pączek’;

rejwach – ‘głośne rozmowy kilku osób’, w SJPDor. pot. ‘bałagan, zamieszanie’; CYM, Hrin. IV 11 *реўвax* ‘bezładna bieganina, zamieszanie; bałagan; hałas, krzyk’;

Sarmaci – ‘żołnierze austriaccy’, w SJPDor. *Sarmata* ‘Polak starej daty’; CYM *сармат* ‘członek irańskiego ludu, zamieszkującego w starożytności tereny Europy Wschodniej’;

sygnatura – ‘dzwonek’, SJPDor. pod h. *sygnaturka* ‘najmniejszy dzwon kościelny, dzwon przy drzwiach zakrystii’; CYM *сигнатурка* 1. ‘dzwonek używany w cerkwi podczas liturgii’, 2. ‘dzwonek’;

swacha – ‘matka zięcia lub synowej’, w SJPDor. 1. ‘swatka’, 2. ‘starościna na weselu’; CYM, Hrin. IV 104 *сваха* ‘matka zięcia lub synowej’;

wataha – ‘stado wilków, hufiec ludzi’; SJPDor. *wataha*, 1. ‘gromada rabusiów, opryszków; banda’, 2. daw. ‘herszt zbójców’ ukr. z tat.; CYM, Hrin. I 128–129 *ватага* ‘grupa, gromada, towarzystwo, banda, tłum; stado, trzoda’;

wilia ‘czuwanie’, SJPDor. w zn. 5 daw. ‘nocne czuwanie, straż’.

Pomimo że mieszkańcy Trembowli rozmawiali ze sobą po polsku, to wskutek współżycia z mieszkańcami okolicznych wsi ukraińskich doskonale władali językiem ukraińskim, przede wszystkim w jego formie gwarowej. Przenikanie języka ukraińskiego do polskiej gwary trembowelskiej odbywało się również drogą małżeństw mieszanych polsko-ukraińskich.

Zapożyczenia ukraińskie stanowią znaczną część zasobu leksykalnego. Polacy mieli stały kontakt z ukraińskim językiem literackim, znali także gwary ukraińskie. Rusycyzmy przejmowali bezpośrednio z języka rosyjskiego bądź za pośrednictwem języka ukraińskiego. Na występowanie rusycyzmów w polszczyźnie kresowej, zapożyczonych przez język ukraiński bądź białoruski, zwracał uwagę Janusz Rieger (por. Rieger 2006: 109). Wskazanie wielu z nich nie zawsze jest łatwe, ponieważ nowsze słowniki ograniczają rusycyzmy ze względów standaryzacyjnych, jednak w mowie użytkowników języka ukraińskiego wyrazy te są bardzo często używane. W polszczyźnie tej istnieje wiele zapożyczeń o niepewnej genezie (ukraińskie bądź rosyjskie), dzieje się tak ze względu na istnienie znacznej liczby leksemów wspólnych dla obydwu języków. Elementy obcojęzyczne, występujące w zasobie leksykalnym, nie są

łatwe do oceny ze względu na procesy adaptacyjne. Przedstawiony w niniejszym artykule podział może pod pewnymi względami wzbudzać dyskusję.

W celu wykazania ukrainizmów oraz rusycyzmów funkcjonujących w polszczyźnie wykorzystywałam następujące słowniki: Б.Д. Грінченко (1907–1909): *Словарь української мови* (Hrin.), *Словник української мови*, pod red. І.К. Білодіда, 1970–1980 (СУМ), *Великий тлумачний словник сучасної української мови*, red. В. Бусел, 2001–2005, a także С. Ожегова i Н. Шведовой (1995) *Толковый словарь русского языка*; uwzględniłam również wyrazy o niejednoznacznej genezie zapożyczenia.

W grupie wyrazów zapożyczonych z języka rosyjskiego znalazły się też jednostki leksykalne aktywnie funkcjonujące w mowie potocznej ludności ukraińskiej, tzw. surżyku⁵, w związku z tym ten zbiór leksemów jest o wiele liczniejszy. W tej sytuacji decyduje otoczenie językowe, kontakt z żywym językiem rosyjskim, czego, naturalnie, zweryfikować nie można: **aroplan** ‘samolot’, SJPDor. przestarz., z fr.; ukr. *аероплан*, ros. *аэроплан*; **barachło** ‘byłe co, rzecz mało wartościowa’, ukr. pot., ros. *барахло*; **czut** ‘troszkę’, ros. *чуть*⁶; **dokaz** ‘dowód’, ukr., ros. *доказ*; **gilza** ‘łuska pocisku’, SJPDor. przestarz., ros. z nm. *Hülse*; ukr. *гільза*, ros. *гильза*; **gimnaściorka** ‘bluza strzelca i harcerza’, ros. *гимнастёрка*⁷; **mozoły** ‘odciski’, ukr., ros. *мозоль*; **nadojadło** ‘dokuczyło, obrzydło’, SJPDor. reg. wsch. z ros.; ros. *надоесть, надоело*⁸; **obłaść** ‘obwód, województwo’, ukr., ros. *область*; **obmanić** ‘oszukać’, ukr. *обманути*, ros. *обмануть*; **pałatka** ‘płachta, wereta, peleryna’, SJPDor. gw. miejska z ros. *палатка*⁹; **paraszut** ‘spadochron’, ukr., ros. *парашут*; **patrony** ‘naboje do dubeltówki’, SJPDor. przestarz. z ros.; ukr., ros. *патрон*; **pomieszczyk** ‘właściciel ziemski’, ros. *помещик*¹⁰; **prażnik** ‘uroczystość odpustowa’, ukr. *празник*, ros. *праздник*, ZK¹¹; **pryzywszyk** ‘prowodyr, przewodnik’¹²; **rubaszka** ‘koszulka’, SJPDor. ros. *рубашка*; **siuda** ‘tu, tutaj’, ukr. *сюди*, ros. *сюда*; **tuda, tudy** ‘tędy’, ukr. *туди*, ros. *туда*; **wereta** ‘płachta z płótna lnianego lub konopnego’, SJPDor. daw. z ros. *веретье*; ZK¹³; **wsio** ‘wszystko’, **po wsiemu** ‘po wszystkim’, ros. *всё*¹⁴;

⁵ Surżyk – twór językowy w ramach języka ukraińskiego pod wpływem języka rosyjskiego rozpowszechniony w dużej części terytorium Ukrainy.

⁶ Używany również w surżyku.

⁷ jw.

⁸ jw.

⁹ jw.

¹⁰ jw., ukr. *поміщик*.

¹¹ U ZK regionalizm występujący też na Kresach północnych.

¹² Tu raczej ‘powołany do wojska’, ros. *призывщик*, od *призывать* ‘wzywać’.

¹³ U ZK jest to regionalizm notowany również w Polsce południowej.

¹⁴ Używany również w surżyku.

żydki ‘cienki, gibki, zwiczny’; ros. *жидкий*. Przytoczone przykłady wskazują na to, że w większości są używane w mowie potocznej języka ukraińskiego.

Wiele jest również zapożyczeń z języka ukraińskiego, co jest zrozumiałe w otoczeniu ukraińskojęzycznym: **bajura** ‘kałuża’, SJPDor. daw.; СУМ *баюра*, ZK¹⁵; **bałakać, pobalakać** ‘rozmawiać, opowiadać, pogadać’, SJPDor. reg. wsch.; СУМ *балакати*; **bałabuchy** ‘duże pierogi pieczone w piecu’, SJPDor. z ukr.; СУМ *балабуха* ZK¹⁶; **bałamucić** ‘maćić’, SJPDor. ‘zawracać komuś w głowie’; СУМ *баламутити*; **barabole** ‘ziemniaki’, СУМ *бараболя* ZK¹⁷; **bihme** ‘przysięganie na Boga’, СУМ *бігме*; **bodaki** ‘konopie indyjskie, osty, chwasty’, СУМ *будяк*, ZK¹⁸; **bohorodycia** ‘Bogurodzica’, СУМ *Богородиця*; **brechać** ‘kłamać: ón **bresze**, SJPDor. pot.; СУМ *брехати*; ZK¹⁹; **budny dzień** ‘dzień powszedni’, СУМ *будній*, ZK²⁰; **burmyło** ‘mилецzek’, СУМ *бурмило*; **burzany** ‘chwasty’, SJPDor. *burzan* ‘chwast’ z ukr.; СУМ *бур'ян*; **całuszka** ‘piętka chleba’, СУМ *цілушка*; **chrobaki** ‘robaki’, СУМ *хробак*; **chto** ‘kto’, СУМ *хто*; **chyżki** ‘studzienina’, ZK²¹; **czerepy** ‘garnki gliniane’, SJPDor. *czerepek*; СУМ *черепок*; **czerewiki** ‘trzewiki’, СУМ *черевик*; **czudować, zaczudować się** ‘dziwić, zadziwić się’, СУМ *чудувати*; **derhy** ‘nakrycie’, SJPDor. daw. *derha* z ukr.; СУМ *дерга* ‘spódnica, płachta’; **dola** ‘włosy kobiece wychodzące na czoło spod czepca’, SJPDor. gw. miejska, СУМ *доля*; **dońka** ‘córnka’, СУМ *донька*; **dubeńka** ‘kloc drewniany do rąbania drzewa’, СУМ *довбня*; **duć** ‘dmuchać, wiać’, SJPDor. gw.; СУМ *дути*; **dupło** ‘próchno’, СУМ *душло*; **durno** ‘darmo’, СУМ *дурно* ‘za darmo, bezpłatnie’, ZK²²; **duszylna** ‘potrawa mięsno-kartoflana’, СУМ *душенина*; **duże** ‘bardzo’, СУМ *дуже*; **dziaduch** ‘wigilijne zaścielenie podłogi słomą’, СУМ *дідух*; **dziwić się** ‘patrzeć’, СУМ *дивитися*; **hadać** ‘myśleć’, СУМ *гадати*; **przychadać sobie** ‘przypomnieć sobie’, СУМ *пригадати*; **hadka** ‘myśl’, СУМ *гадка*; **hadzaj** ‘gospodarz’, СУМ *хазяїн, хазяй*; **hałun** ‘ałun’, СУМ *галун*; **hałunka** ‘pisanka’; **haukać** ‘szczekać’, СУМ *гавкати*; **hładuszczyk** ‘garnek gliniany na kwaśne mleko’, SJPDor. *hładysza*; СУМ dial. *гладущик*; **honorny** ‘dumny’, СУМ *гонорний* ‘dumny, zarozumiały, pyszny’; **honorować się** ‘pysznic się’, SJPDor. inne zn.; СУМ *гонорувати* ‘pysznic się’; **hryż** ‘zgryzota, zmartwienie’, СУМ *гризь*; **jak raz** ‘akurat’, СУМ *якраз*; **kaczałka** ‘wałek do ciasta’, СУМ *качалка* ‘wałek’; **kaczece** ‘kacze’, СУМ

¹⁵ U ZK jest to regionalizm notowany również w Polsce południowo-wschodniej.

¹⁶ U ZK regionalizm występujący też na Kresach północnych.

¹⁷ jw.

¹⁸ jw.

¹⁹ U ZK jest to regionalizm notowany również w Polsce południowo-wschodniej.

²⁰ U ZK regionalizm występujący też na Kresach północnych.

²¹ U ZK regionalizm.

²² U ZK regionalizm południowokresowy.

качачий; **kałabania** ‘kałuża’, СУМ dial. *калабаня*, ZK²³; **kazać** ‘mówić’, СУМ *казати*; **kidać** ‘rzucić’, СУМ *кидати*, ZK²⁴; **kiernica** ‘ujście źródlane nad rzeką’, СУМ *кирниця*; **knyszów** ‘dwie kromki chleba z cebulą w środku’, СУМ *книш* ‘chleb’, ZK²⁵; **kociubata** ‘brzydka’, **kociurbaty** ‘kędzierzawy’, СУМ *коцюрбится* ‘skręcać się, krzywić się, wykrzywiać się’; **kurzece** ‘kurze’, СУМ *куряче*; **łyszyc** ‘zostawić’, СУМ *лишити*; **mać** ‘mieć’, СУМ *мати*; **małaj** ‘placek z mąki kukurydzianej’, СУМ dial. *малай* ‘rodzaj chleba’; **marykować sobie** ‘szemrać’, СУМ dial. *марикувати* ‘skarżyć się, narzekać’; **młoić** ‘mdlić, odczuwać nudności’, СУМ *млоїти* ‘mdlić, nudzić’; **motuzek** ‘sznur, powróż’, СУМ *мотузок*; **nabezrok** ‘na przyszły rok’, СУМ *безрік*; **na wostanku** ‘na ostatku’ СУМ *востанне, наостанку, останок*; **naj** ‘niech’, **naj tam** ‘niech tam’; СУМ dial. *най*; **ni do czego** ‘do niczego’, СУМ *ні до чого*; **niego** ‘jego’, СУМ *нього*; **niezdaly** ‘nieodpowiedni’, СУМ dial. *нездалий*; **norowisty** ‘niespokojny’, СУМ *норовистий*; **nyni** ‘dziś’, СУМ *нині*; **obmannyk** ‘kłamca’, СУМ *обманник*; **oslin** ‘stół kwadratowy’, СУМ *ослін*; **pacie** ‘prosię’, СУМ *паця*, ZK²⁶; **palanice** ‘placki z mąki żytniej lub jęczmiennej’, СУМ *паляниця*; **pelechaty** ‘rozczochrany’, СУМ *пелехатий*, ZK²⁷; **perekińczyk** ‘dziwak’, СУМ *перекинчик*, ZK; **perepalki** ‘kłopoty’, СУМ *перепалка*; **pirnać** ‘zanurkować’, СУМ *пірнати, пірнути*; **pleśnia** ‘podbicie stopy’, СУМ *плесно*; **po chrybecie** ‘po grzbiecie, po plecach’, СУМ *хребет, по хребті*; **połućko** ‘sowa’, СУМ *погутькало*; **pojszel** ‘poszedł’, СУМ *пійшов*; **pokinać** ‘porzucić’, СУМ *покинути*; **pranik** ‘łopatka drewniana do prania na kamieniu’, SJPDor. *пралик*; СУМ *праник*; **przyhołomszony** ‘przyćmiony po uderzeniu w głowę’, СУМ *приголомшений*; **ryskal** ‘łopata do kopania ziemi’, СУМ dial. *рискаль*; **sapa** ‘motyka (kopaczka)’, СУМ *сана*; **sapać** ‘okopywać, np. ziemniaki’, СУМ *санати*; **studzieniec** ‘galareta z mięsem’, СУМ *студенець*, ZK²⁸; **szapka** ‘czapka’, СУМ *шапка*; **szcze** ‘jeszcze’, СУМ *ще*; **szmir** ‘smar do kół’, СУМ dial. *шмир* ‘smoła do zmazywania osi w wozie’ (nm. *Schmiere* ‘licha trupa’); **szportać się** ‘potykać się’, **wyszportać** kartofelki ‘wygrzebać rękami młode ziemniaki z ziemi’, СУМ *шпортати* ‘kłuć, ryć się, dłużyć, wydłubywać’; *шпортатися* ‘grzebać się, potykać się’, ZK²⁹; **sztany** ‘spodnie’, СУМ *штани*, ZK³⁰; **szwiec** ‘szewc’, СУМ *швець*; **szypotać** ‘szeleścić’, СУМ *шепотати*; **takoj** ‘i także, jednak’;

²³ U ZK regionalizm występujący też na Kresach północnych.

²⁴ jw.

²⁵ U ZK *knysz* regionalizm południowokresowy.

²⁶ U ZK jest to regionalizm notowany również w Polsce południowo-wschodniej.

²⁷ U ZK regionalizm południowokresowy.

²⁸ U ZK jest to regionalizm notowany również w Polsce południowo-wschodniej.

²⁹ U ZK regionalizm występujący też na Kresach północnych.

³⁰ jw.

СУМ *маки*, ZK³¹; **terebać**, **terebić** ‘obierać (kukurydzę, fasolę, cebulkę)’, СУМ *теребуми*; **tiutoń** ‘tytoń’, СУМ *тютюн*; **trzoch** ‘trzech’, СУМ *тръох*; **waryłycha** ‘kucharka’, СУМ od *варуми*; **warzeniczki** ‘okrągłe placuszki na pierogi’, СУМ *вареничок*; **watach** ‘baca’, СУМ *ватаг*; **wchopić** ‘schwycić’, СУМ *вхопуми*; **wochnal** ‘gwóźdź do mocowania podkowy do kopyta’, SJPDor. *hufnal* z nm. *Hufnagel*, ukr. *вухналь*; **wsich** ‘wszystkich’, СУМ *всіх*; **wuprzeć** ‘spotnieć’, СУМ *зипуми*; **wże** ‘już, teraz’, **ta wżeż** ‘a jużci’, СУМ *вже, авжеж*; **zadla tego** ‘dlatego’, СУМ *задля того*; **zahonysty** ‘nieważny, nieodpowiedzialny’, СУМ *загонистий* ‘porywczy, impulsywny’; **zaportek** ‘zbuk’, СУМ *запороток*; **znać** ‘wiedzieć’, СУМ *знати*, ZK³²; **znajszel** ‘znalazł’, СУМ *знайшов*.

Do identyfikacji wyrazów niemieckich posłużyłam się słownikami Jana Pipreka, Juliusza Ippoldta *Słownik niemiecko-polski*, t. 1, 2; *polsko-niemiecki* t. 1, 2. (1970). Leksemy pochodzenia niemieckiego: **bratrura** ‘piekarnik przy kuchni z białem’ (< nm. *Bratröhre* ‘piecyk, rura do pieczenia’), ZK³³; **fachman** ‘fachowiec’, SDor nm. *Fachmann*; **fana** ‘flaga’ (< nm. *Fahne* ‘chorągiew, sztandar, proporzec’); **kunirować** ‘dokuczać, sekować’ (nm. *kunieren*), ZK³⁴; **nakastlik** ‘szafka przy łóżku (z lustrem)’, ZK³⁵; **recht** ‘racja’ (< nm. *Recht* ‘prawo’); **szifa** ‘okręt, statek’ z nm. *Schiff*; **szparować** ‘oszczędzać, gromadzić zapasy’ (< nm. *sparen* ‘oszczędzać, odkładać’); **wszatrać** ‘zapamiętać’ z nm. *Schatten*.

Odnótowałam również leksemy z jidysz: **miszygen** ‘głupiec’; (ZK *miszygene*), mógł on też funkcjonować w języku ukraińskim jako zapożyczenie stamtąd oraz **rejwach** z polskiego przez pośrednictwo z języka jidysz, a tam z nm. *Reiterwache* ‘straż konna’ lub *Reihen*, *Reigen* ‘korowód’ (ECYM V 49).

J. Rieger zwraca uwagę na zjawisko współfunkcjonowania w polszczyźnie południowokresowej słownictwa zapożyczonego i rodzimego oraz ogólnopolskiego (Rieger 2004: 31). Autor artykułu *Jak badać współczesne słownictwo kresowe* podkreśla, że ważne jest prześledzenie, w jakim stopniu słownictwo rodzime zostało całkowicie zastąpione przez obce, z jakimi wyrazami funkcjonuje oraz które wyrazy zapożyczone mają odpowiednik rodzimy (Rieger 2004: 23–33).

W badanym języku występuje sporo zapożyczeń leksykalnych wynikających z wieloletnich kontaktów polszczyzny zarówno z językiem ukraińskim, rosyjskim, jak i z niemieckim. Wraz z rozwojem technicznym oraz wszelkimi

³¹ U ZK jest to regionalizm notowany również w Polsce południowo-wschodniej.

³² jw.

³³ U ZK jest to regionalizm notowany również w Polsce południowej.

³⁴ jw.

³⁵ jw.

przemianami społeczno-politycznymi pojawiło się w tej polszczyźnie słownictwo specjalistyczne. Po II wojnie światowej – po zmianie granic – zaczęto wprowadzać język rosyjski do szkół. Polszczyzna, będąca wcześniej językiem oficjalnym, stała się językiem kontaktów wewnętrznych społeczności polskiej. W sytuacjach oficjalnych z przedstawicielami nowej władzy Polacy również posługiwali się językiem rosyjskim. Spowodowało to zatarcie ważniejszych cech właściwych językowi polskiemu. Ponadto w sąsiedztwie ukraińskojęzycznym zasób słownikowy mieszkańców został wzbogacony o wschodnioslawizmy przejęte bezpośrednio lub zbudowane na wzór wyrazów rosyjskich lub ukraińskich. Stan taki jest zupełnie zrozumiały – języki te, czy to regionalne, czy oficjalne, mają na tym terenie bogate tradycje i ich oddziaływanie na polszczyznę jest nieuniknione.

Słownictwo gwary wchłaniało w siebie elementy warstw leksykalnych: wyrazy potoczne języka ogólnego, regionalizmy, masowe zapożyczenia ukraińskie, rosyjskie, niemieckie. W gwarze elementy te były jednostkami neutralnymi emocjonalnie i stylistycznie, stanowiły zwykle składniki kodu leksykalnego.

Skróty nazw słowników

- SGP – *Słownik gwar polskich*. Oprac. przez Zakład Dialektologii Instytutu Języka Polskiego PAN w Krakowie. T. I pod kier. M. Karasia. T. II–V pod kier. J. Reichana. T. VI–VII pod kier. J. Okoniowej. Wrocław–Warszawa–Kraków–GdańskŁódź–Kraków 1982–2007.
- K: – J. Karłowicz: *Słownik gwar polskich*. T. 1–6. Kraków 1900–1911.
- L – *Słownik języka polskiego* S. B. Lindego. T. I–VI. Wyd. II. Lwów 1854–1860.
- SG – *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*. Nakł. F. Sulimierskiego i W. Walewskiego. T. XII, XIII. Warszawa 1892, 1893.
- SW – *Słownik języka polskiego*. Red. J. Karłowicz, A. Kryński, W. Niedźwiedzki. T. I–VIII. Warszawa, 1900–1927.
- SWil – *Słownik języka polskiego*. Wyd. M. Orgelbrand. T. I–II. Wilno 1861.
- SJPDor – *Słownik języka polskiego*. Red. W. Doroszewski. T. I–XI. Warszawa 1958–1969.
- Słpsl – *Słownik prasłowiański*. Red. F. Sławski. T. I–VIII. Wrocław 1974–2001.
- ЭССЯ – *Этимологический словарь славянских языков. Праславянский лексический фонд*. Red. O. H. Трубачев. T. 1–45. Москва 1974–2014.
- ЕСУМ – *Етимологічний словник української мови*. Red. O. C. Мельничук. T. I–VI. Київ 1982–2011.
- СУМ – *Словник української мови*. Pod kier. I. K. Білодіда, T. 1–11. Київ 1970–1980 (online: <http://lcorp.ulif.org.ua/dictua/>).

Literatura

- Handke K. (1993): *Gwary przejściowe / mieszane wewnątrz obszaru dialektalnego*. [W:] *Gwary mieszane i przejściowe na terenach słowiańskich*. Red. S. Warchoń. „Rozprawy Sławistyczne” 6. Lublin.

- Hrabec S. (1955): *O polskiej gwarze wsi Duliby w b. powiecie buczańskim*. „Rozprawy Komisji Językowej Łódzkiego Towarzystwa Naukowego” III, s. 31–76.
- Karaś H. (1996): *Rusycyzmy słownikowe w polszczyźnie okresu zaborów*. Warszawa.
- Karaś H. (2001): *Język polski na Kowieńszczyźnie. Historia, sytuacja socjolingwistyczna, cechy językowe, teksty*. Warszawa.
- Karaś H. (2002): *Gwary polskie na Kowieńszczyźnie*. Warszawa–Puńsk.
- Karaś M. (1958): *Z problematyki gwar mieszanych i przejściowych*. „Język Polski” XXXVIII, z. 4. Kraków, s. 286–296.
- Kostecka-Sadowa A. (2015): *Rzeczownikowe zapożyczenia wschodniosłowiańskie w gwarach polskich*. Kraków.
- Kostecka-Sadowa A. (2016): *Uwagi o języku przesiedleńców z Trembowli i Wierzbowiec na Podolu na podstawie spisanych wspomnień*. „Prace Językoznawcze” XVIII/4, s. 83–92.
- Kość J. (2000): *Archaizmy a interferencje w strefie polsko-ukraińskich kontaktów językowych*. „Slavia Orientalis” 49, z. 3, s. 451–462.
- Kurzowa Z. (1983): *Zmiany w polach językowych zapożyczeń ukraińskich a polsko-ukraińskie kontakty językowe*. „Studia nad Polszczyzną Kresową”. T. II, s. 49–63.
- Kurzowa Z. (1993): *Język polski Wileńszczyzny i Kresów północno-wschodnich XIV–XX w.* Warszawa–Kraków.
- Kurzowa Z. (1997): *O badaniach polsko-rosyjskich kontaktów językowych*. „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie” 192. Prace Językoznawcze 9, s. 139–146.
- Kurzowa Z. (2006): *Polszczyzna Lwowa i Kresów południowo-wschodnich do 1939 roku*. Warszawa–Kraków.
- Kwaśnicka-Janowicz A. (2008): *Żywotność wschodnich sławizmów leksykalnych w gwarach Małopolski południowowschodniej*. „LingVaria” 3, nr 1(5), s. 133–139.
- Lehr-Splawiński T. (1914): *O mowie Polaków w Galicji Wschodniej*. „Język Polski” II. Kraków, s. 40–51.
- Małecki M. (1934): *Do genezy gwar mieszanych i przejściowych (ze szczególnym uwzględnieniem granicy językowej polsko-czeskiej i polsko-słowackiej)*. „Slavia Occidentalis” XII. Poznań, s. 80–90.
- Mańczak W. (2007): *Rzekoma archaiczność obszarów peryferycznych*. „Jezikoslovni zapiski” 13, 1–2, s. 279–283.
- Nepop L. (2001): *Problematyka badań nad słownictwem polskich gwar na Ukrainie*. „Studia nad Polszczyzną Kresową”. T. X, s. 257–277.
- Obara J. (1989): *Teoretyczne problemy kalkowania*. Wrocław.
- Oholenko M., Łazarenko O., Dziągiel E. (1999): *Uwagi o gwarze wsi Słobódka Krasylowska na Podolu*. „Studia nad Polszczyzną Kresową”. T. IX, s. 99–109.
- Oholenko-Jurewicz M. (1999): *Polacy ze Słobódki Krasylowskiej o sobie i swoim języku (rola mowy ojczystej w samoidentyfikacji narodowej)*. „Język Polski Dawnych Kresów Wschodnich”. T. 2. Warszawa, s. 185–195.
- Ostapczuk O. (1999): *O języku polskim w obwodzie winnickim na Ukrainie*. „Język Polski Dawnych Kresów Wschodnich”. T. 2. Warszawa, s. 139–164.
- Piprek J., Ippoldt J. (1970): *Słownik niemiecko-polski*. T. 1, 2. *Polsko-niemiecki*. T. 1, 2. Warszawa.
- Rieger J. (1996a): *Język polski na Ukrainie (rozpowszechnienie, funkcje, znaczenie, świadomość językowa)*. „Język Polski Dawnych Kresów Wschodnich”. T. 1. Warszawa, s. 131–144.
- Rieger J. (1996b): *Identyfikacja narodowa i religijna Polaków na Ukrainie. [W:] Trudna tożsamość. Problemy narodowościowe i religijne w Europie środkowo-wschodniej w XIX–XX wieku*. Red. J. Lewandowski. Lublin, s. 110–130.
- Rieger J. (2001): *Język polski poza wschodnimi granicami Kraju w XX wieku – rewolucja, ewolucja, perspektywy. [W:] Polszczyzna XX wieku. Ewolucja i perspektywy rozwoju*. Red. S. Dubisz, S. Gajda. Warszawa, s. 211–219.

- Rieger J. (2002): *Język polski na Ukrainie XX wieku*. [W:] *Język polski na Ukrainie w końcu XX wieku*, s. 11–51.
- Skorupka S. (1974): *Słownik frazeologiczny języka polskiego*. Warszawa.
- Smułkowa E. (1992): *Pojęcie gwar przejściowych i mieszanych na polsko-białorusko-ukraińskim pograniczu językowym*. [W:] *Między Wschodem a Zachodem*. Cz. IV. *Zjawiska językowe na pograniczu polsko-ruskim*. [W:] *Dzieje Lubelszczyzny*. T. VI. Lublin.
- Smułkowa E. (1993): *Propozycja terminologicznego zawężenia zakresu pojęć: „gwary przejściowe” – „gwary mieszane”*. „Rozprawy Slawistyczne” 6. Lublin.
- Stieber Z. (1938): *Sposoby powstawania słowiańskich gwar przejściowych*. Kraków.
- Stieber Z. (1973): *O archaizmach i innowacjach peryferycznych*. [W:] *Studia indoeuropejskie*. Wrocław, s. 239–241.
- Walczak B. (1980): *O rozwoju znaczeniowym zapożyczeń leksykalnych*. [W:] *Język. Teoria – Dydaktyka*. Red. M. Preyzner. Kielce, s. 159–187.
- Walczak B. (1993): *Z problematyki gwar przejściowych i mieszanych (dyferencjacja a mieszanie się języków)*. [W:] *Gwary mieszane i przejściowe na terenach słowiańskich*. Red. S. Warchoł. Lublin, s. 335–347.
- Walczak B. (1999a): *Zapożyczenia leksykalne: teoria i metodologia badań*. [W:] *Polszczyzna północno-wschodnia 2*. Red. B. Nowowiejski. Białystok, s. 69–107.
- Walczak B. (1999b): *Zapożyczenia leksykalne (formalno-semantyczne) czy kalki? O pewnym typie zapożyczeń w kontaktach języków blisko spokrewnionych*. [W:] *Słowotwórstwo, semantyka i składnia języków słowiańskich*. Red. M. Blicharski, H. Fontański. Katowice, s. 124–133.
- Walczak B. (2010): *Swoistość zapożyczeń z języków blisko spokrewnionych (na przykładzie zapożyczeń czeskich i wschodniosłowiańskich w języku polskim)*. „Linguistica Copernicana” 4, s. 189–200.
- Ziłyński I. (1932): *Opis fonetyczny języka ukraińskiego*. Kraków.
- Великий тлумачний словник сучасної української мови*. (2001–2005). Red. В. Бусел. Київ–Ірпінь.
- Грінченко Б.Д. (1907–1909): *Словарь української мови*. Т. I–IV. Київ.
- Непоп Л.В. (2004): *Лексичні особливості польських говірок на території Хмельницької та Житомирської областей*. Київ.
- Толковый словарь русского языка* (1992). Red. С.И. Ожегов, Н.Ю. Шведова. Москва.

Summary

In the article the author presents the data from the dictionary of the Polish dialect used in the South-Eastern Borderlands (on the basis of Trembowla and Wierzbowiec). The analysis focuses on the borrowings and particularly on the semantic changes which the words undergo as a result of a direct contact of three tongues: Polish, Ukrainian and Russian.

The foreign-language items in the dictionary are not simple for the evaluation and classification because they tend to show multidirectional influences – of a specific language, of the lexical composition of the mother tongue. A particularly distinct borderline occurs between regionalisms and Ukrainian and German influences.

The biggest problems in interpretation are caused by the vocabulary items that overlap in these languages, so that it is not often possible to reconstruct the direction of the influence. Certain expressions, e.g. of German origin, are found both in Polish and Ukrainian. It is then difficult to establish whether they are independent loans in each of the languages or they have been borrowed via an intermediary language, either Polish or Ukrainian.